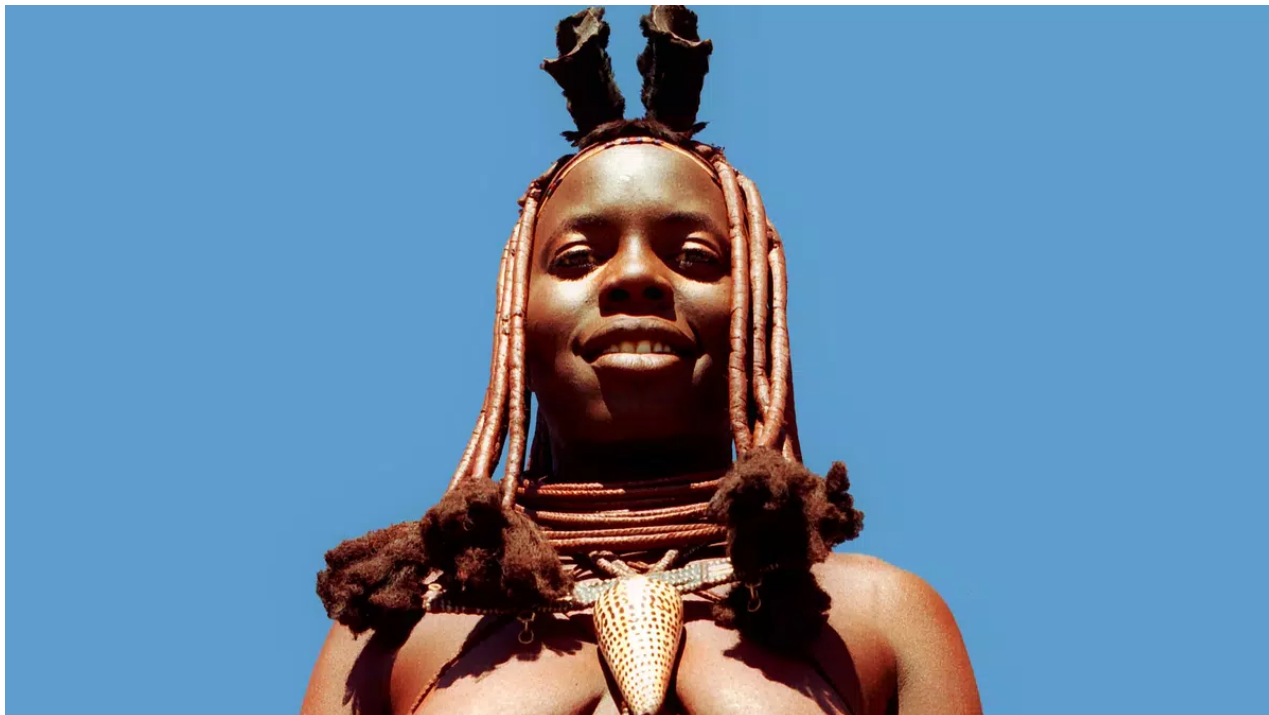

Nahota, genocida, Mukuru

[m medium.seznam.cz/clanek/ondrej-havelka-nahota-genocida-mukuru-3038](https://medium.seznam.cz/clanek/ondrej-havelka-nahota-genocida-mukuru-3038)

Himbové a Hererové – v Namibii v plurálu označovaní s bantuským plurálovým prefixem Ovahimba a Ovaherero – přišli do oblasti jihozápadní Angoly a severozápadní Namibie, kde nyní žijí, v 16. století ze severu Angoly, v té době ještě jako jedno etnikum. Do tehdejší domoviny v severní Angole se v blíže nespecifikovatelné minulosti přesouvali patrně odněkud z rovníkové oblasti. Himbové mluví dialektem hererského jazyka zvaným Otjihimba, patřícím pod nigero-konžskou skupinu bantuských jazyků. Obě – původně pro cizince nerozeznatelná – bantuská etnika dnes nemohou vypadat a žít odlišněji; obě etnika mají také unikátní styl odívání, a to v kontextu celé Afriky. Himbové chodí polonazí, nejčastěji pouze v kožené bederní roušce a celé tělo včetně všech ozdob, doplňků i vlasů potírají výrazně červenou směsí severonamibijské hlíny a másla. Ženy mají vlasy spletené ve specifické hadicovité tvary, pokryté červenou směsí tak, že vlasy nejsou vidět; děti nosí dva copy spletené dopředu do obličeje; muži mají vlasy schované pod jednoduchou čepicí. Ženy chodí do půli těla obnažené nejen na

venkově v jejich typickém prostředí, ale i ve větších moderních namibijských městech, kam dochází vyměňovat své výrobky na tržiště.

Foto: Ondřej Havelka
Himba

Genocida

Hererové ještě před sto dvaceti lety vypadali velmi podobně, ovšem v prvním desetiletí 20. století přišel dramatický konflikt s Němci, kteří v té době tamější území ovládali a pro vzpouru Hererů se Němci celé etnikum pokusili vyvraždit: z původních přibližně osmdesáti tisíc Hererů zbylo po masakru asi patnáct tisíc zcela otřesených příslušníků etnika. Že šlo o genocidu, přiznala až minulá německá vláda v roce 2021. Hererové z existenciálního šoku a totální ztráty identity nakonec k překvapení mnohých přijali náboženství a celý způsob života těch, kteří je vraždili; stali se luteránskými křesťany a od této násilné transformace až doposud oblékají šaty typické pro Německo na přelomu 19. a 20. století.

Foto: Ondřej Havelka
Herero

Ženy nosí barevné vrstvené šaty a specifické pokrývky hlavy ve tvaru rohů, neboť skot hrál pro Herery po dlouhou dobu jejich historie klíčovou roli – symbolické rohy jsou také jediným znakem, který soudobé Herery a Himby spojuje; himbské ženy nosí symbolické rohy modelované z kůže. Hererští muži nosí obvykle saka evropského střihu. Při slavnostnějších příležitostech, např. při nedělní mši, oblékají vojenské uniformy odrážející německou vojenskou módu na přelomu výše zmíněných století, kdy došlo ke konfliktu. Přeživší Hererové po genocidě opustili pastevecký způsob života a z venkova se přesunuli do namibijských a v nemalém počtu také do

botswanských měst. Jejich vzhled, vyznávané náboženství a celý způsob života se radikálně změnil a je dnes těžké uvěřit tomu, že bývali s Himby jedním etnikem.

Foto: Ondřej Havelka
Himba

Náboženství Himbů

Himbové vyznávají jednoho Boha Mukuru, a tedy navzdory názorům některých odborníků, že tradiční africká náboženství před příchodem křesťanských a muslimských misionářů neznala monoteismus, lze Himby považovat za původní monoteisty. (Dalším izolovaným etnikem, které lze považovat za původní monoteisty, jsou např. jihoetiopští Surmové.) Mukuru je středobodem himbského náboženského systému; bantuský kořen slova vyjadřuje velikost a moc. Himbové rovněž pěstují kult zemřelých předků (ovakuru), přičemž zesnulí podléhají bohu Mukuruovi a působí jako prostředníci mezi žijícími Himby a Bohem Mukuruem. Tito prostředníci mohou podle himbské víry pomáhat, žehnat, ale také škodit a proklínat, pročež je důležité naklánět si je na svou stranu pravidelnou a hojnou obětí ve formě jídla, alkoholu nebo rozličných výrobků.

Foto: Ondřej Havelka
Himba

Mimořádný náboženský význam má centrální ohniště (okurowo), střed každé Himbské vesnice; tam se řeší klíčové skutečnosti před bohem Mukuruem a zesnulými předky. Uvádí se, že každá širší rodina má svůj posvátný oheň předků, který se stále udržuje. Toto tvrzení však musím zpochybnit: navštívil jsem mnoho himbských vesnic, kde bylo centrální ohniště vyhaslé; oheň se nutně nezakládá každý večer. Je třeba si uvědomit, že dřevo je v suché oblasti na hranicích Namibie a Angoly poměrně vzácné.

Himbové znají magický systém omi, který v kontextu tradičních afrických náboženství odpovídá čarodějnictví. Himbové se čarodějů ovládajících omi obávají a někteří dokonce věří, že každá smrt je výsledkem působení omi. Omi charakterizuje útok zlé síly na člověka. Odhalovat zdroj omi pomáhá postiženým lidem tradiční himbský léčitel, který tyto síly zná, dokáže je identifikovat a oběť proti nim jistým způsobem chránit, ale sám je nepoužívá. Léčitel má na rozdíl od čaroděje pouze pomáhat, uzdravovat a rozpoznávat příčiny neštěstí. – Důležitým kulturně-náboženským rituálem je mužská obřízka (vstup do dospělosti), která je klíčovým přechodovým rituálem pro drtivou většinu tradičních afrických náboženství. Obřezávání děvčat není u tradičních afrických náboženství takto zobecnitelné, ale je rovněž relativně běžné.

Foto: Ondřej Havelka
Himba

Náboženství Hererů

Hererové ovšem od obřízky se svým přerodem v luteránské křesťany ustoupili. Ve stejnou dobu opustili rovněž rituály spojené s posvátným ohněm a víra v jednoho Boha Mukuru byla nahrazena vírou v trojjediného Boha vyznávaného křesťany. Tato náboženská transformace byla mimořádně krvavá, nicméně platí, že se pro ni přeživší po genocidě rozhodli sami. Oblastí, kde ovšem radikální opuštění dřívějších náboženských představ není tak jednoznačné, je uctívání předků a obavy z čarodějů zneužívajících omi. Přestože Hererům je při mších důrazně vštěpováno, že křtem se člověk vyvazuje z dosahu omi, a nemusí se tak obávat útoku tradičních čarodějů, neboť – podle křesťanského teologického pohledu – personifikované zlo, biblický Satan, nemá žádnou moc nad člověkem ponořeným do Kristovy krve s tajemnou účastí na jeho vzkříšení a Božské přirozenosti, tento existenciální strach je v Hererech natolik zakořeněn, že přetrvává.

Přestože původně jedno etnikum rozdělené na dvě linie dnes nemůže vypadat a žít odlišněji, lze tvrdit, že cesty obou etnik – Himbů i Hererů – jsou unikátní a obě mimořádně zajímavé, i když odlišné. Podívejme se závěrem mezi Himby prostřednictvím vyprávění, jak mě napadlo večer u himbského ohně v kopcích na hranici Namibie a Angoly.

Foto: Ondřej Havelka
Himba

Liontiti, Angola

Byla hluboká noc. Černou oblohu protínala mléčná dráha pro Himby známá jako Mukurův ohon. Hvězdy se zdály být na dotek blízko. Tma, ticho a horko spočívaly na vesnici, ve které dnes v noci neměl nikdo spát – všichni bděli sedíce kolem velkého ohniště, z něhož stoupal jen slaboučký dým. Oheň vidět nebyl, poslední hořící oharky byly přikryty popelem, takže do tmy nepronikalo nic než bílý dým, spíše tušený než viditelný. Postiženého podpírali dva muži. Seděl s nimi na samém okraji posvátného ohniště bez známek života; přesně tak, jak člověk po útoku omíti vypadá. Dýchající mrtvola. Pouhý stín člověka. Ozvěna po zmizelém životě.

Vychrtlý stařešina – stoletý náčelník, živá kost potažená hluboce rozvrásněnou kůží, nejzkušenější člověk široko daleko – míchal posvátný nápoj pro postiženého. Jakmile bylo hotovo, podal misku jednomu z mužů, který postiženého podpíral; ten mu otevřel ústa a pomalu do nich naléval magickou směs. Netrvalo dlouho a postižený zareagoval přesně tak, jak bylo žádoucí: mocným tryskem vyzvrátil celý obsah žaludku (a snad ještě víc) do posvátného ohniště. Vyvržení doprovodil přiškrceným řevem, který protnul ticho. Roztrhl jej jako těžkou oponu a okamžitě v něm zmizel, jako kámen pod hladinou nedaleké řeky Kunene. Zdálo se, jako by na okamžik rozerval i vedro, jako by zhmotnělý pocit „je-mi-smrtelně-zle“ letící do ohniště zapříčinil nepatrný závan chladu. (Stařešina se zamyslel, zda je zlo spíše chladné nebo horké.) Magický nápoj z vylouhovaných

kořenů silně dráždivého keře s jedovatými plody má jedinou funkci: obrátit postiženého zevnitř ven, obnažit vše, co je uvnitř, vnějšímu světu, veškerým obsahem vnitřku povolát předky skrze posvátný oheň a nechat je rozpoznat omiti a postiženého uzdravit. Ohniště po velké dávce tryskajících zvratků mocně zasyčelo. Syčení se na kratičký okamžik setkalo s ozvěnou řevu a náhlým ostrým zápachem. Postižený potom dlouze chrčel, načež opět zavládlo naprosté ticho. Těžká opona se uzavřela.

Další doušek nápoje, řev místo zvratků. Žaludek je prázdný. Chrčení... Stařešina cosi hodil do ohniště – látka zapraskala, objevil se plamínek. Pokud se oheň rozhoří, znamená to, že předkové pracují a postiženého snad zbaví zlého omiti. Je obrácený zevnitř ven, je obnažený na dřev, nemůže než čekat. Nezbyvá sil už ani na modlitbu v myšlenkách. Nikdy mu nebylo hůř. Čirá hrůza. Jeho nitro je obalené lepkavým zlem. Omiti z něho odsálo život. Kdyby mu lékaři ve městě – v tom prapodivném světě, kam se chodí měnit zboží – udělali sebelepší rozbor krve, nic nežádoucího by nenašli. Zcela zdrav, prohlásili by. A přece mu chybělo to jediné a nejdůležitější: život. Tedy to, co lékaři navzdory znalosti každé buňky v těle nedokáží nalézt. Jenom předkové mohou pomoci. Předkové povolání stařešinou, jeho nápojem, přesněji gejírem vrženým rezignovanými ústy postiženého, který dlouze plesk po žhavém popelu.

Lidé mlčeli. Matka postiženého tiše plakala. Děti pozorovaly hvězdy. Všichni věděli, že se právě odehrávala spektakulární bitva nejmocnějších předků s čarodějem prostřednictvím omiti, jež prostupovalo postiženého. Ta bitva byla strašná, brutální, bolestivá. Pro lidi ale neviditelná, neslyšitelná. Kdo by usnul, mohl by se stát aktérem dramatu, a proto matky hlídaly hlavně malé děti. Plamínek náhle zesílil. To se do boje vložil Mukuru. Nemůže být lepšího znamení, než když se ze tmy vynoří kruh vystrašených tváří náhle osvícených sílícím ohněm. Bitva byla v posledním tažení, stejně jako postižený. Doušek, řev, chrčení...

Foto: Ondřej Havelka
Himba